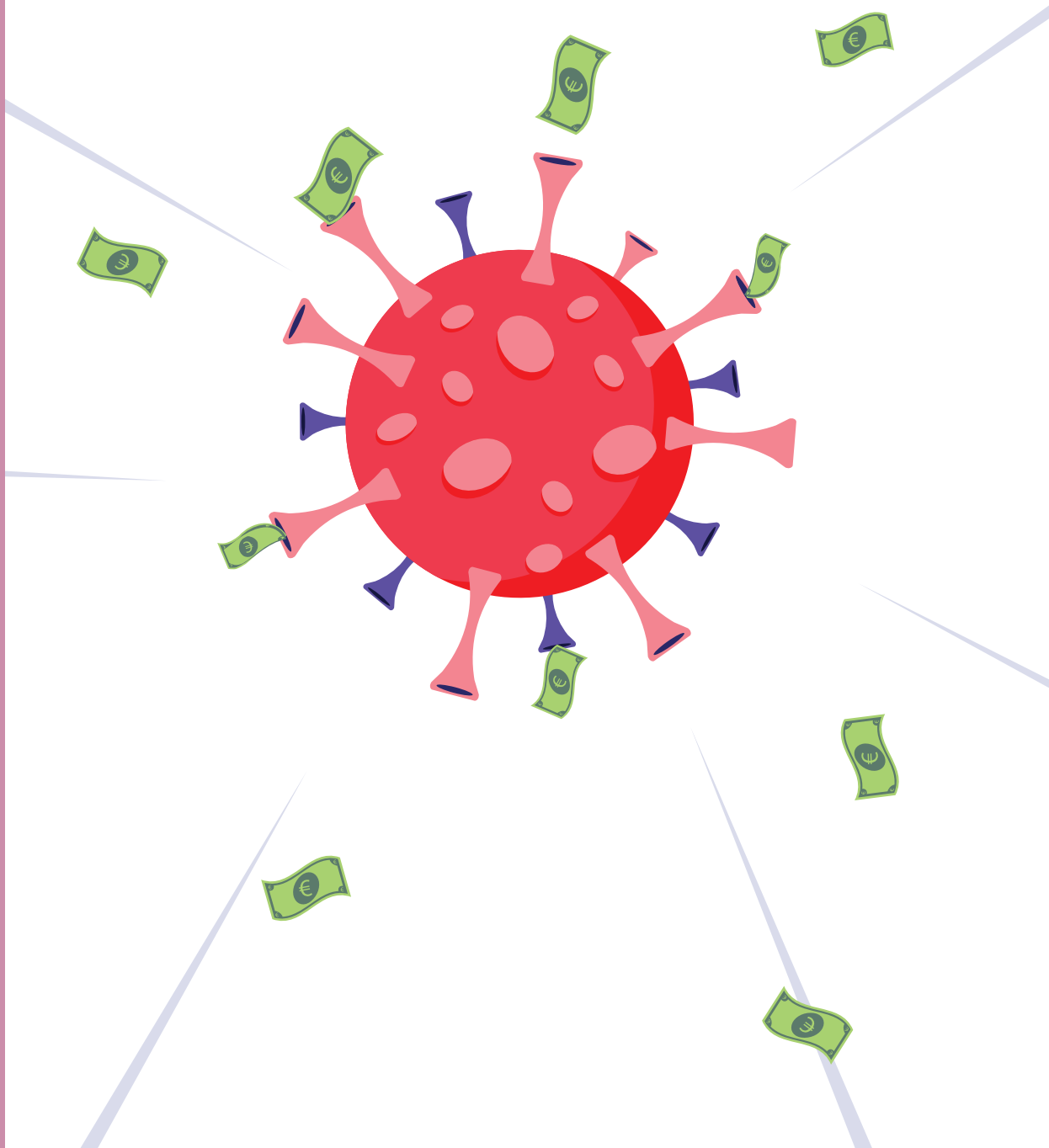

SOCIJALNI I DEMOKRATSKI POSMATRAČ

Upravljanje sa pandemijom Covid-19 u Republiku Kosovo

UVOD

Socijalni i demokratski posmatrač prati dešavanja u vezi sa upravljanjem pandemijom Covid-19 od strane državnih i javnih institucija u Republici Kosovo. U drugom izdanju možete pročitati kratku analizu u vezi sa vladinim restriktivnim merama, informacije i komentare koje se odnose na mere iz Vanrednog Paketa, kao i podaci o porodičnom nasilju sa preporukama za relevantne institucije.

NOVA VLADA, NASTAVAK PRIMENE PROTIVUSTAVNIH MERA U OGRANIČENJU SLOBODE KRETANJA

Prema presudama Ustavnog suda Kosova, odluke prethodne Vlade u vezi sa ograničenjem kretanja građana ocenjene su kao neustavne. Takva kvalifikacija je izvedena zbog ocene da je Zakona o sprečavanju i borbi protiv zaraznih bolesti nije sadržao osnovu za donošenje takvih odluka. Iako se takvim nezakonitim i protivustavnim odlukama protivila tadašnja opozicija, odnosno stranke koje sada čine aktuelnu Vladu, koja nastavila je sa donošenjem takvih odluka u drugačijim razmerama.

Odluka od 5, 8 i 13 jula 2020 godine, kojom se u vremenskom periodu od 21:00 do 05:00 zabranjuje sloboda kretanja fizičkim licima van svojih domova / stanova u opštinama: Priština, Uroševac, Prizren i Vučitrn, zatim u opštine Severna Mitrovica, Zubin Potok, Leposavić i Zvečan bio je restriktivna mera koja je direktno kršila ustavne odredbe i nije imala zakonsku osnovu u posebnom zakonu o pandemiji.

28 jula je izmenjena odluka o slobodi kretanja u vremenskom periodu od 21:00–05:00 časova, koliko je bilo do tada, na novo ograničenje koja je važila za period od 22:30–05:00 časova. Umesto poboljšanja prethodnih odluka i poštovanje presuda Ustavnog suda, nova Vlada je postupila isto kao i prethodna, donoseći odluke koje nisu zasnovane na zakonu i Ustavu. Takva ograničenja i praćenje ove prakse odlučivanja je problematično u tri ključna aspekta:

1. Svako ograničenje slobode kretanja, koje nije zasnovano na zakonodastvu i koja je protivustavna predstavlja ozbiljno kršenje ljudska prava od strane državnih organa Kosova. Takođe, isto to važi i za odluku o obaveznom nošenju maske. Šta bi se desilo ako bi Vlada Kosova; hipotetički, donela odluku kojom se svi građani Kosova obavezali da nose samo odeću bele boje? Treba li kazniti građane zbog nepoštovanja propisa takvih proizvoljnih i nezakonitih odluka?

Da bi se izbegli nesporazumi, Institut za socijalne politike „Musine Kokalari“ podržava zaštitne mere koje treba poštovati i podržati svaki odgovorni građanin, radi zaštite sebe i drugih, ali ove mere moraju biti razumne, izvodljive i moraju imati pravni osnov.

2. Presude Ustavnog suda su akti sa ustavnom-pravnom snagom i kao takvi stvaraju obaveze opšteg karaktera (erga omnes). Njihovo nepoštovanje je postavio opasan presedan za budućnost ljudskih prava u Republici Kosovo. Dosadašnja praksa u vezi sa odlukama o zaštitnim merama radi sprečavanja i borbe protiv pandemije Covid-19 je pokazao visoke tendencije autoritarizma obeju vlada, formiranim tokom 2020 godine.

3. Zbog primene takvih mera različiti subjekti su procesuirani zbog nepoštovanja istih, a u nekim slučajevima i kažnjavani, što predstavlja pravnu samovolju. Stoga u ovom slučaju bez obzira da li su fizička ili pravna lica, trebalo da uživaju pravo na nadoknadu štete prouzrokovane odlukama koja nisu u skladu sa ustavom i zakonom. Ova šteta ne uključuje samo kaznu / novčanu kaznu već i finansijske troškove zatvaranja privredno-poslovne aktivnosti. Dakle, primena takvih mera takođe predstavlja finansijski trošak, uzimajući u obzir da su mnoga preduzeća i pojedinci kažnjeni time što je njima bilo zabranjeno i da se bave legalnim delatnostima, a u nekim slučajevima ljudi su čak lišeni slobode u ime kršenja takvih protivustavnih mera.

25 avgusta 2020 godine, četiri meseca nakon procesuiranja i šest meseci nakon pojave Covid-19, stupio na snagu Zakon br. 07 / L-006 o sprečavanju i borbi protiv pandemije Covid-19 na teritoriji Republike Kosovo. Analiza u pogledu ljudskih prava i primenljivosti ovog zakona biće objavljena u trećem broju Socijaldemokratskog posmatrača.

POSTUPCI PRIJAVE I STATISTIKE KORISNIKA IZ MERA HITNOG PAKETA

MERA

- **Mera 3a** – naknada zarade od 170€ neto za aktivne zaposlene;
- **Mera 3b** – Naknada do 50% bruto zakupnine;
- **Mera 7** – Bruto naknada 100€ za ugrožene zaposlene u prehrambenim prodavnicama, pekarama i apotekama;
- **Mera 8** – naknada u iznosu od 130€ neto za neaktivne zaposlene (koji su otpušteni tokom pandemije);
- **Mera 14** – naknada u iznosu od 130€ neto za nove zaposlene (registrovane tokom pandemije sa ugovornom obavezom od najmanje godinu dana, od marta 2020).

POSTUPCI

- Do 15 maja 2020 poslodavci su trebali da se prijave kako bi koristili jednu od mera.
- Do 24 maja bio je period ispravke eventualnih propusta u prijavi-ma.

Korisnici u odnosu na prijavljene:

Mera 3a - 170 € - Aktivno zaposleni	
Prijave	36,232
Ukupan broj prijavljenih zahteva	164,766
Usvojeni zahtevi	148,188
Odbijeni zahtevi	16,578

*Stopa odbijanja 10%

Mera 7 - 100 € - Ugroženi radnici	
Prijave	3,110
Ukupan broj prijavljenih zahteva	18,386
Usvojeni zahtevi	14,925
Odbijeni zahtevi	3,461

*Stopa odbijanja 18.82%

Mera 8 - 130 € - Neaktivni radnici	
Prijave	515
Ukupan broj zahteva	1,860
Usvojeni zahtevi	834
Odbijeni zahtevi	1,026

*Stopa odbijanja 55.16%

Mera 14 - 130 € - Novozaposleni	
Prijave	6,383
Ukupan broj zahteva	15,652
Usvojeni zahtevi	14,988
Odbijeni zahtevi	664

*Stopa odbijanja 4.24%

Mera 3b - Zakup 50%	
Prijave	9,891
Ukupan broj zahteva	12,637
Usvojeni zahtevi	10,369
Odbijeni zahtevi	2,268

*Stopa odbijanja 17.94%

Potrebni kriterijumi za prijavu:

1. Mera 3a: Da bi se dobila novčana podrška u iznosu od 170€ (NETO) za mart i april 2020 godine, poreski obveznici su imali obaveza ispunjavanja sledećih kriterijuma:

- Poslodavac, putem elektronskog EDI sistema, morao da popuni i otpremi obrazac i spisak koji je dizajnirao PAK, najkasnije do 15 maja 2020;
- Poslodavac morao dokazati da je njegova aktivnost, na koje direktno ili indirektno negativno utiče nova zdravstvena situacija zbog odluka Vlade Kosova na sprečavanju širenja virusa Covid-19, priloživši dokaz da posluje u okviru jednog od kodova delatnosti propisanim aneksom A, čiji je rad prekinut po nalogu Ministarstvo ekonomije, zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateških investicija, navodeći kako su odluke vlade uticale na pad njihovih prihoda, pruživši dokaze o finansijskim teškoćama prekognjige blagajne, stanje na bankama i drugim sličnim dokazima;
- Zaposleni može da koristi ovu meru samo ako je prijavljen kao primarnim a mesečnom spisku zarada od poslodavca, za februar 2020 god.;
- Samozaposleni može imati koristi samo ako isti ima popunio je obrazac „IS“ ili „IL“ za period TMI/2020, odnosno prvi kvartal 2020 god.

2. Mera 3b: Da bi se dobila finansijska podrška za subvenciju zakupa do 50% vrednosti zakupa za mala i srednja preduzeća za mart i april 2020, poreski obveznici su morali da ispunjavaju sledeće kriterijume:

- Za potrebe procene kriterijuma za ovu meru, preduzeća su razvrstane po veličini prema broju zaposlenih;
- Za potrebe primene ove mere, u malim preduzećima po pravnom poimanju spadaju mala preduzeća i mikro preduzeća;;
- Zakupac putem elektronskog sistema EDI morao popuniti i otpremiti dizajnirani obrazac i spisak od strane PAK-a, najkasnije do 15 maja 2020 god;
- Zakupac morao dokazati ugovor o zakupu između zakupodavca i zakupca, koji je morao biti potpisan pre 1 marta 2020 god;
- Zakupac mora dokazati da je njegova aktivnost na koju direktno ili indirektno uticala vanredna situacija odlukama Vlade o vanrednom zdravstvenom stanju, (slično dokazima iz mere 3 tačka a. gore) koji će potom imati koristi od subvencije do 50% za plaćanje zakupnine;
- Od ove mere nisu mogli imati koristi zakupci koji su platili godišnju zakupninu, nego samo oni koji su imali neplaćene obaveze od zakupnine za dva meseca od početka pandemije;
- Trezor u konsultaciji sa PAK-om mora osigurati da to održava porez po odbitku od 9% u trenutku plaćanja ove subvencija.

3. Mera 7: Da bi dobili dodatnu iplatu u iznosu od 100€ (BRUTO) za radnike prehrambenih prodavnica, pekare i apoteke za mart i april 2020 poreski obaveznici su morali ispunjavati sledeće kriterijume:

- Oni koji će imati koristi od ove mere biće samo radnici koji imaju direktan kontakt sa potrošačem/kupcem tokom obavljanja posla;
- Poslodavcima koji obavljaju delatnosti kao što su: prodavnice prehrambenih artikala, pekare i apoteke za radnike prema gorenavedenoj tački, prijava će biti odobrena automatski za naknadu od 100€ (BRUTO) za registrovane radnike u tim delatnostima, za period mart i april 2020 god;
- Ova zarada u poreske svrhe smatraće se sekundarnom zaradom.

4. Mera 8: Za primanje mesečne novčane pomoći u iznosu od 130€ (NETO) za građane koji ostanu bez posla zbog vanredne situacije u javnom zdravstvu, za mart, april i maj 2020 godine, poreski obveznici su imali obavezu da ispunjavaju sledeće kriterijume:

- Da je bivši zaposlenik otpušten kao rezultat pada aktivnosti preduzeća zbog pandemijske situacije (dokazano dokumentacijom), drugi razlozi ostanka bez posla nisu pokriveni ovom merom;
- Bivši poslodavac putem elektronskog EDI sistema mora popuniti i otpremiti dizajnirani obrazac i spisak od strane PAK-a, najkasnije do 15 maja 2020 god;
- Bivši zaposleni mora biti deo platnog spiska podneto od poslodavca u februaru 2020 god;
- Ova zarada u poreske svrhe smatraće se primarnom zaradom.

5. Mera 14: Da bi se dobila finansijska podrška za trgovinska društva i druge poslodavce koji prijavljuju radnike sa ugovorom sa dužinom trajanja od najmanje jedne godine tokom vanredne situacije javnog zdravlja, od 130€ (NETO) u naredna dva meseca nakon registracije, za mart i april 2020 godine, poreski obaveznici su bili u obavezi da se ispune sledeće kriterijume:

- Poslodavac i zaposleni moraju imati ugovor o zaposlenju na period ne kraćim od godinu dana;
- Poslodavac, putem elektronskog EDI sistema, mora popuniti i otpremiti dizajnirani obrazac i spisak od strane PAK-a, najkasnije do 15 maja 2020 god;
- Ugovor o radu morao biti potpisan u mesecu mart 2020 god;
- Poslodavac morao je prijaviti zaposlenog na mesečnom platnom spisku od stupanja na snagu ugovora o radu;
- Licima koji su dobili pomoć od ove mere isplaćena im je penzijski doprinosi u ime poslodavca i zaposlenih i poreske obaveze, kako bi na kraju zaposleni primao neto platu od 130€.

Na osnovu gore navedenih podataka (koje je dostavilo Ministarstvo finansija) pojavljuju se **3 problema:**

1. Glavni problem propisanih procedura je koncentracija prijave u rukama poslodavca, što je u velikoj meri ojačao položaj poslodavca u odnosu na zaposlene. U Meri 3a. ovaj problem je pretio je da poveća pritisak poslodavca na zaposlene da pomoć od vlade u iznosu od 170€ (što je moglo biti dodatak na platu zaposlenog ako je poslodavac suočen sa finansijskim teškoćama da isplati celu zaradu zaposlenom) smatra kao punu nadoknadu za ove mesece karantina. Tako su se potencijalno oštećuju zaposleni koji zarađuju mnogo manju platu u poređenju sa njihovom redovnim primanjima. To isto važi i za Meru 7, naočito za

meru 7. Takođe, ova koncentracija prava da samo poslodavac podnese prijavu je možda oštetio radnike koji su izgubili posao kao rezultat pandemije, a za koje poslodavac nije pokrenuo postupak radi osiguranja naknade od 130€, njegovim bivšim zaposlenima, jer ne vidi nikakav lični interes u tome. Prema zvaničnim podacima u ovoj meri ima najmanje prijava (515) za najmanje prijavljenih (1860) sa neuporedivo većom stepom odbijenih zahteva (55,16).

2. Sledeći problem u ovim postupcima je smanjenje procene stepena rizika samo za radnike koji imaju direktan kontakt sa kupcima (zaposleni u prehrambene prodavnice, pekare i apoteke), dok drugi radnici nisu imali pravo da dobiju pomoć od ove mere (Mera 7). Ovo nije fer prema zaposlenima u ovim preduzećima koji obavljaju druge poslove (koji nemaju neposredan kontakt sa potrošačima) a koji su takođe izloženi opasnosti od zaraze (iako možda možda u manjem stepenu). Jedan od izgovora zvaničnika vlade (vlade VV-DSK) o ovoj meri bila je činjenica da je Vlada zahtevala od ove vrste preduzeća da nastave da rade čak i tokom perioda karantine zbog toga što su obavile i pružile usluge od vitalnog značaja za stanovništvo. S tim u vezi SVAKI radnik ovih preduzeća bio je u obavezi da obezbedi i pruža ove usluge. Shodno tome odlazak na posao i kontakt sa trećim licima (u ovom slučaju ostali radnici preduzeća) povećao je izloženost opasnosti od infekcije čak i za ovim radnicima koji nisu imali direktan dodir sa kupcima. To je neravnopravno tretiranje čak i u poređenju sa velikim brojem zaposlenih u javnom sektoru od kojih se nije zahtevalo odlazak na njihova radna mesta zbog opasnosti da budu izloženi zaraze sa virusom Covid-19, za čiji neodlazak na poslu nije uzrokovao nikakvih negativno finansijskih efekata.

3. Kriterijumi mere 3b takođe sadrže nejednako tretiranje prema potencijalnim korisnicima. Ta mala i srednja preduzeća koja su unapred uplatila sredstva godišnje zakupnine za svoja preduzeća nisu imali pravo da se prijave za naknadu zakupnine. To je nepravedno, jer su i ova preduzeća, ako su poslovale pod istim okolnostima, oštećeni su tako isto kao i ona preduzeća koja plaćaju kiriju na mesečnom nivou. Tako da je ovo njihovo

isključenje iz prava na naknadu od polovina troškova mesečne zakupnine je proizvoljna i nepravedna.

SLUČAJI NASILJA U PORODICI

JUN 2020

177 slučajeva prijavljeno policiji
94 slučaja prema članu 248 Krivičnog Zakonika br. 06 / L074
Republike Kosovo - nasilje u porodici
83 druga slučaja
90 privedenih
39 pritvorenih
5 naloga za zaštitnu meru od suda
11 smeštenih žrtava
1 slučaj klasifikovan kao neosnovan

Ukupan broj žrtava: **185**

Od toga: **145** žena & **40** muškaraca

Prema uzrastu/starosti:

0-18	19-59	60-90
žena: 6 muškaraca: 3	žena: 128 muškaraca: 30	žena: 11 muškaraca: 7

JUL 2020

186 slučajeva prijavljeno policiji
116 slučaja prema članu 248 Krivičnog Zakonika br. 06 / L074
Republike Kosovo - nasilje u porodici
70 druga slučaja
77 privedenih
37 pritvorenih
4 naloga za zaštitnu meru od suda
9 smeštenih žrtava
2 slučaj klasifikovan kao neosnovan

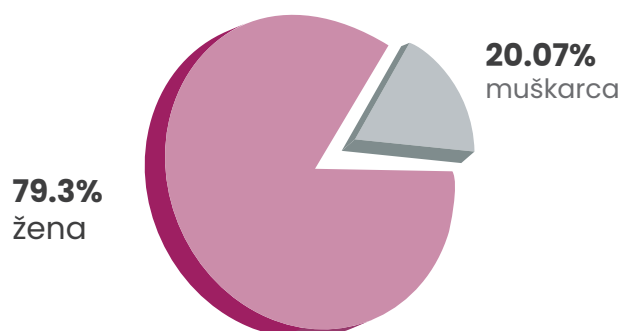
Ukupan broj žrtava: **186**

Po polu: žena **150** & **37** muškaraca

Sipas moshës:

0-18	19-59	60-90
žena: 7 muškarca: 4	žena: 135 muškarca: 27	žena: 8 muškarca: 6

Napomena: Broj žrtava je veći od prijavljenih slučajeva policiji jer jedan prijavljeni slučaj može imati više žrtava u istoj porodici.

*Nema slučajeva prijavljeno za **LGBT+**

Podaci o nasilju u porodici tokom zimskih meseci pre pandemije Covida-19:

Decembar 2019. – 130 žena i 38 muškarca – **Ukupno: 168**

Januar 2020 – 124 žene i 42 muškarca – **Ukupno: 166**

Februar 2020 – 126 žena i 33 muškarca – **Ukupno: 159**

Podaci o nasilju u porodici tokom meseci izolacije zbog pandemije Covid-19:

Mart 2020 – 130 žena i 44 muškarca – **Ukupno: 174**

April 2020 – 126 žena i 39 muškarca – **Ukupno: 165**

Maj 2020 – 122 žena i 57 muškaraca – **Ukupno: 179**

Napomena: Prikazani podaci su zvanični podaci Kosovske policije.

Ono što se primećuje u statističkim podacima je to da za značajan broj slučajeva nasilja u porodici vode se krivični postupak. Ovo je rezultat kriminalizacije nasilja u porodici prema novoj krivičnoj normativi koja je kodifikovana usvajanjem i stupanjem na snagu Krivičnog Zakonika Kosova br. 06 / L-074. Novim odredbama ovog pravnog akta u članu 248 Nasilje u porodici je krivično inkriminisano kao posebno krivično delo, i u ovoj odredbi, pored osnovnog oblika dela, propisani i kvalifikovani oblici ovog posebnog krivičnog dela. Ovakav oblik sankcije definisao je oblik izvršenja ovog krivičnog dela ne ograničavajući se samo na fizičko nasilje, nego uključujući i vršenje nasilja preko psihološkog, ekonomskog i seksualnog pristiska.

Pružanje tretmana za žrtve porodičnog nasilja je uvek izazovno, ali u trenutnom stanju sa pandemijom Covid-19 samo više komplikuje te potencijalne mogućnosti. Žrtve, ne samo što su izolovane u zatvorenim sredinama sa svojim zlostavljačima, nego su ozbiljne finansijske teškoće i gubitka posla, je izazvao porast upotrebe nasilja nad njima. Sada i zbog vanrednog stanja, žrtve sa već ionako ograničenim mogućnostima, mogu oklevati da slučaj nasilja prijave nadležnim institucijama vlasti smatrajući da slučaj neće biti razmatran. Takvo nasilje na Kosovu, koja se smatra da je privatna stvar u porodici, gorenavedene brojke predstavljaju samo slučajeve koji su prijavljeni a poznato je da je stvarni broj mnogo veći.

Broj ljudi zaraženih Covid-19 značajno se povećao tokom letnjih meseci, dok se drugi talas rasta broja slučajeva očekuje se tokom jeseni i zime. Možemo biti opet u situaciji kada neke opštine mogu uvesti karantin, da se donose mere zatvaranja itd. Takva situacija ne treba da se ponovi da bi se shvatilo da će se time povećati i broj slučajeva nasilja u porodici.

Zbog takve situacije, mi kao Institut smatramo izuzetno važnim intervenciju javnih institucija i države da spreči i bori se protiv akvog nasilja. Fizičko, seksualno, psihološko nasilje itd. ne izaziva samo trenutne posledice, nego i dugoročne i često nepovratne a kao što se često dokazuje, ishod takvih slučajeva može biti i gubitak života. Vlada Kosova mora da izradi i sprovede akcioni plan za borbu protiv nasilja u porodici u kombinaciji sa novim potrebama zbog pandemije Covid-19. Na osnovu politika i praksi drugih zemalja i potrebe Kosova, Institut „Musine Kokalari“ daje sledeće preporuke:

- Osnivanje Hitnog fonda za borbu protiv nasilja u porodici. Ovaj fond treba koristiti za pokrivanje usluga koje država treba da obezbedi žrtvama ove vrste nasilja;
- Osmisliti i pokrenuti kampanju protiv nasilja u porodici. Ova kampanja treba da ima za cilj podizanje svesti javnosti, kao i saopštiti sve ponuđene mogućnosti za žrtve (ne sve žrtve imaju pristup društvenim mrežama ili Internetu, obaveštavanje o važnim brojevima se može obaviti takođe putem SMS-a);
- Pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama;
- Fokusiranje na izgradnji kapaciteta u Centrima za socijalni rad, uključujući posmatranje profesionalnih službi socijalnih radnika;
- U saradnji sa Sudskim i Tužilačkim Savetom da se pužaju posebne obuke preko Akademije Pravde za tretiranje i krivično gonjenje dela nasilja u porodici i rodnog nasilja, sa posebnim fokusom na tretiranju žrtve ovih krivičnih dela;
- Ograničavajuće mere ne bi trebalo primenjivati ako se ugrožava život i zdravlje žrtava (žrtva da imaju pravo da napuštaju kuću/stan čak i za vreme zabrane kretanja bez pravnih posledica);
- Pružanje medicinske i psihološke pomoći u Centri porodične medicine, regionalne bolnice i UKCK;
- Obuka medicinskog osoblja za identifikovanje nasilja u porodice, za lečenje žrtava (ne samo za medicinsko lečenje žrtve, nego i psihološki i podržavajući) i za adekvatnu saradnja sa agencijama za sprovođenje zakona;
- Obuka specijalnih jedinica u policiji za postupanje u slučajevima (tretiranju žrtava i nasilnika);
- Saradnja između centralnih organa i opština za stvaranje sigurnih prostora (u odsustvu prihvatišta u mnogim opštinama se mogu iznajmiti hoteli i apartmani da služe kao privremena prihvatišta);
- Pružanje finansijske pomoći žrtvama ako su prinuđene napustiti porodično okruženje iz bezbednosnih razloga;
- Jedan deo hitnog fonda za borbu protiv nasilja u porodici eba dodeliti organizacijama i udruženjima koja se brinu za žrtve porodičnog nasilja;

- Pružanje psihološke pomoći za lečenje osoba koje imaju problema sa upravljanje stresom i to su potencijalno nasilnici ili recidivni slučajevi. Moraju se ponuditi politike rehabilitacija za lica koja su počinila nasilje da se to ne bi ponovilo; Potpuna primena zakona o zaštiti od nasilja u porodici;
- Državni organi moraju voditi statističku i analitičku evidenciju o trenutnoj situaciji i da to prate u kontinuiteti. Samo kroz bazu podataka mogu se izvršiti poboljšanja u praksama koja se primenjuju i izmeri uspeh preduzetih mera.

Ovaj projekat finansira European Endowment for Democracy

Institut za socijalne politike "Musine Kokalari"
Ul. &"B", Residio 5, ulaz B, br.15 10 000 Priština Republika Kosovo
info@musineinstitute.org
www.musineinstitute.org
www.facebook.com/musineinstitute